

Historiske oplysninger om Notmark sogn.

Optegnelser efter J. F. Trap, Danmark, 10. 1967.

- 1245 Kongen fik 22. 10. 1245 af sine brødre Abel og Christoffer bl.a. 4 mark i guld i Lillenæs og Almsted.
- 1483 I et skatteregister fra Sønderborg len 1483 opføres 14 mænd i Almsted, de to sad sammen på een gård, to brødre nævnes under et. I et skatteregister fra 1514 er der 7 mænd i Almsted, desuden
- 1535 1 i Fadholm og 1 i Hundslev. I Sønderborg amts jordbog 1535 er opført 7 gårde og 1 toft i Hundslev og 1 gård i Smørholm (Smørhoele)
- 1564 Ved delingen 1564 kom dette gods til hertug Hane den Yngree, som dog føret fik det overdraget efter sin moder dronning Dorotheas død 1571.
1584. Ved kongelig skøde af 6. 3. 1584 fik hertugen af kongen 1 gård i Almsted. Der var her tale om 1 gård som tilhørte præsten i Notmark, der også havde 2 kåd i Almstedskov der var købt til præstens underholdning, som det fremgår af en jordbag over rigets og stiftets gods på Als 1571.
- 1341 Allerede 1341 havde Notmark kirke fået 1 otting jord på Hundslevmark af Christiern Lille, og 1419 skødets Peter Sture 1 gård i Almstedskov til kirken. 1514 fik kirken af fru Gissel, Henrik Stures, et gældsbevis på 100 rhinske gylden. Renten heraf var 5 mark. Kirken fik pant i en gård i Hundslev. Præsten klagede 1609 over, at jorden til den gård, der var købt til præstens underholdning (1584), for 4 år Siden var blevet fordelt på de andre gårde af hertugens fogder. I Thomas Sture og Hans Blomes tid havde han også fået afgiften af de 100 rhinske gylden, men derefter var der intet blevet givet.

Gamle fortællinger fra Notmark sogn.

*Fortalt af Hans Andersen, gårdejer i Almsted,
i Sønderjysk Måneds - ekraft årgang - 1930 / 31, side 47.*

Naskersgaard.

Ved Almsted laa den gamle Herregaard Naskærsgaard, der tidligere har været i Adelens eje Det gamle Sted ses endnu tydeligt, der staar et par gamle Æbletræer paa Gaardens Plads. Den nuværende Naskærsgaard ligger et Stykke derfra. Den er brændt to Gange, 1717 og 1818. Som Følge deraf blev der spaaet, at Gaarden skulde brænde igen i 1919. Det skete dog ikke, men der blæste en del af Bagbygningerne ned i 1919.

Kopholm.

Ved Almsted ligger der i en Eng et tydeligt Voldsted, og man har her gravet mange Mursten op. Engen kaldes endnu Kropholm, og i Følge gamle Bøger skal der engang have været en Borg af dette Navn. Man kender ellers ikke det mindste til denne Borgs Historie.

Alsiske minder om Svensker- og Polaktiden

optegnede af pastor Christian Knudsen på Lysholm, 1857, gengivet i Sønderjysk Maanedsskrift 1931/32. side 63.

Fra Notmark sogn

Frydendal i Helved by blev friet for at blive plyndret derved, at man strøede fjer på gaden om til Peder Madsens boel. Medens den øvrige by blev plyndret blev dette hus forskånet for overfald. Et vagthus var i denne krig anlagt ved Lybos lænding. En høj der hedder endnu Rutterhøj eller Rytterholm, hvorfra rytterne holdt udkik over stranden. Især var Brandenburgerne og Polakkerne slemme, som til gengæld for deres hjælp gjorde sig betalte ved at plyndre rundt omkring. I en bjælke i Christen Gravs boel i Sebbelev ses endnu spor af sabelhug, hvilket de fjendtlige soldater skal have gjort, medens de rumsterede i byen. Grusomhed begik de også tit. De øvede voldtægt mod kvinderne, og spiddede de små børn, der lå i vuggen. Det har vel været Polakkerne. Polakerne skal have bragt kartoflerne med sig hertil.

Brandtræet i Hundslev.

Ved det første boel i Hundslev, når man kommer fra Nyled står et brandalt træ.

1543 Notmark sogn, var et sogn, hvori der var meget adeligt gods.

- I et skatteregister fra 1543 opføres under Søbo 4 mænd i Koldkådt 1 i Hundslev, 1 i Notmark, 1 i Almsted og 1 i Almstedskov. Efter en ikke særlig pålidelig optegnelse fra omkring 1601, skal 1578 hertug Hans 1578 have erhvervet en del gods af Bendix Ahlefeldt, nemlig 2 gårde og et kåd i Hundslev. To gårde og 6 kåd i Almsted og to gårde og 1 kåd i Hundedev erhvervede han 1600 fra 1584 Henneke Meinstorp. År 1584 erhvervede Hertug Hans Hellevedgård fra Hans Blome. I skødet nævnes da 9 gårde og 7 Kåed i Hundslev, 1 gård i "Neurodt", 6 gårde og et kåd i Notmark, 1 gård og 2 kåd i Almsted, 14 gårde og 11 kåd i Helleved, 1 gård i Bokmosegård, 2 gårde i Katryde 3 gårde i Padholm, hvoraf 1 også betalte afgift til kapellanen i Sønderborg. Im "Holze" var der gårde og 2 kåd. Det er sandsynlig at der her er tale om Almstedskov, men det kan også være en bebyggelse i et andet sogn.
- 1600 I skødet på Søbo, (Søbygaard) 1600 nævnes 3 gårde og 1 kåd i Notmark, 1 gård og 1 kåd i Hundslev 1 gård og 1 kåd i Almsted, 1 gård og 7 kåd i Almstedskov og 5 gårde og 3 kåd i Koldkåd samt Lillemølle.
- 1593 1593 blev der skiftet mellem brødrene Rumohr, sønner af af Asmus Rumohr til Rundhof i Angel. Heinrich Rumohr fik ved denne lejlighed i hvert fald 7 gårde og 6 kåd i Hundslev og 2 gårde i Almsted. Efter moderens død skulde han endvidere have Naskæregård. Han døde 1599 og hans besiddelser kom 1600 til hertug Hans (besiddelser i Notmark sogn) Den nævnte Heinrich Rumohr var en broder til Ditlev Rumohr til Søbo. Brødrenes farmoder var født Eibe Sehested. Den nævnte Bendix Ahlefeldt (1578) tilhører uden tvivl same slægt, idet han vist er identisk med Bendix, søn af Wulf Ahlefeldt til Noer, som var gift med en søster til Eibe Sehested.

Notmark sogns jurisdiktion forhold.

Sognet hørte oprindeligt under Als Sønderherred, senere delvis under Egen herred. Da Rumohrsgård kom under den augustenburgske hertug, fik denne også jurisdiktionsretten, og tinget i Ketting blev fællesting for Augustenborg og Rumohrsgårde len. Til denne tingkreds herte ejendomme i Almsted, Almstedskov, Fynehav, Hundslev, Notmark, Notmarkskov, Rumohrsgård, mens Frederikshof, Frydendal, Helleved, Katryde, Naldmose og Østerholm hørte under Egen herred. Den 2. 3. 1853 blev de augustenburgske besiddelser indlemmet i Sønderborg amt, og 20. 8. samme år kom alle de augustenburgske undersåtter på Als under Augustenborg herredsting.

Notmark sogn hørte fra middelalderen under Fyns stift, hvor det - bortset fra korte perioder efter reformationen - forblev indtil 1819, da det kom til at høre under det nyoprettede bispeembede for Als og Ærø.

Fra 26. 8. 1864 kom det under Slevig stift, 1922 under det ny-oprettede Haderslev stift. Indtil 1676 hørte det under det fælles provsti for hele Als, derefter under Als sønderherreds provsti. Fra 1. 5. 1879 har det været en del af Sønderborg provsti. 1764 overtog hertugen af Augustenborg jus patronatus til kirken. Lidt nord for Ketting, ikke langt fra Rumohnård, findes Galgbakke. Der kan her være tale om et rettersted for det nærliggende ting i Ketting, der også omfattede Rumohrsgård. Det kan dog ikke udelukkes, at Rumohrsgård det tidligere Søbo har haft egen jurisdiktion, formodentlig dog kun, før det i 1600 kom under hertug Hans den Yngre, selv om det siges, at nogle af de alsiske forpagtere søgte "at udøve jurisdiktion på deres steder".

Den 20. 3. 1668 blev det fastslået, at dette var ulovligt. Herredsfogden var første instans i retssager. købebrevet fra 1600 hed det at hertugen fik gården "med laveste, mellemste og højeste ret (Gerieht), samt hals og hånd".

Under præjsisk administration hørte sognet til Augustenborg herredsfogderi, med undtagelse af Helved kommune, der hørte under Nordborg herredsfogderi. Fra 1889 udgjorde sognet, Notmark amtførstanderskab.

Sognet var delt i kommunerne Almeted (med Almstedskov), Helleved (med Frederikshof, Katryde og Naldmose) Hundslev (med Rumohrsgård), og Notmark (med Notmarkskov og Fynehav). Fredskov og Fryndesholm hørte under Sønderborg Forstdistrikt. Personregisterdistrikter: indtil 1920 Helleved, derefter Notmark. *Litt. Johann Hvidtfeldt i Sønderjydeke Årbøger 1942.41.*

Opbrudte boel i Notmark sogn.

Præsten i Notmark oplyste 1605, at hertugen i Notmark sogn havde ladet opbryde 10 hele boel, foruden nogle halvboel og mange gadehuse. 1608 opgør præsten antallet af tiendeydere til 15 i Hundslev, 6 i Helleved, 1 i Padholm, 2 i Katryde og 5 i Notmark, (1 af disse var dog fordelt på de andre bønder), 1 i Almstedskov, 1 i Smørholm (Smør-hoele) og 7 i Almsted. Sammenligner man disse tal med dem der nævnes i salgsbreve m.m. er det klart, at antallet af gårde i Notmark sogn er gået tilbage. Byen Koldekåd var ganske simpelt forsvundet. Nedgangen fortsatte i de følgende årtier. Præsten oplyste 1690, at Pilegårds boel i Hundslev var opbrudt for 45 år siden. Det var blevet fordelt på de andre bønder. For 4 år siden havde hertug Ernst Gynter ladet endnu 1 boel opbryde og fordele på de andre boel. En gård i Hundslev var brændt for 56 år siden og var derefter blevet opbrudt. Hertug Hans havde nedlagt 1 gård i Helleved desuden 2 gårde til Naskersgård og disse jorder var blevet tillagt 18 mænd for den jord, som blev lagt til Gammelgårde koppel. De gårde som hertug Hans i øvrigt havde ladet opbryde for henvend 100 år siden var blevet lagt til kobler ved Østerholm og til græsgang. Præsten havde også lidt tab i tienden på anden måde, idet Hellevedgård, som det oplystes 1609, var blevet lagt fra Notmark til Egen sogn.

Hertug Hans den Yngre foretog en inddeling af gårdene i sine len.

Notmark, Hundslev, Almsted og Fynshav kom herved under Rumohrsgårds len. Helleved, Katryde, Padholm og Bokmosegård kom under Østerholm len. Efter hertugens død 1622 kom de til den nordborgske hertuginie, men året efter overgik Rumohrsgård til den Sønderborgske hertuginie. Efter konkurserne i 1667 kom sognet påny under kongen. I en kongelig matrikel af 1668 er der under Rumohrsgårds len opført 5 gårde , heraf 1 øde, og 7 kåd i Notmark. 16 gårde og 14 kåd i Hundslev, 11 gårde og 24 kåd i Almsted og Almstedskov, 1 gård og 5 kåd i Smørholm (Schmørhull) 1 gård kaldes Naskersgård. - Under Østerholm len hørte 8 gårde og 13 kåd i Helleved, 1 gård i Padholm og 1 gård i Bokmosegård, - den var gjort til en ladegård Friedrichshoff - og 2 gårde i Katryde. Der var fem præstekådner i Notmark sogn. Hertugen af Augustenborg erhvervede Rumohrsgård 1668, men Østerholm forblev under Nordborg.

Præstefamilien Cruckow i Notmark. (efter Maibøllslægten på Als)

Stamfaderen Jørgen Cruckow, var præst i Notmark fra 1550 til sin død, den 30 maj 1606. Ifølge indskriften på gravstenen, der 1827 endnu fandtes i kirken, var han gift to gange:

- a) med Maren Ruemusdatter, der døde 1556.
- b) med Birthe Jørgensdatter, der døde 1623.

(Chr. Knudsen 279 bag i bogen)

Jørgen Cruokows ældste søn Daniel Cruckow var gårdejer i Notmark, på ejendommen Klinkbjerg og nævnes her fra 1603 til 1631, fra 1615 som kirkeværge. Han havde 6 sønner Peter, Jacob, Jørgen, Hans, Daniel og Claus, endvidere en datter Kirsten der alle boede i Notmark sogn. Peter som gårdejer Jacob, Jørgen og Hans som kådner.

Sønnen Peter Danielsen findes 1633 på artikel 2, Junkergården i Notmark. og hans alægt har boet der i mange generationer.

Sønnen, Jacob findes 1668 som kådner på artikel 6 nu Thorvald Petersens sted.

Sønnen Jørgen Danielsens, datter Karen Jørgensdatter. Daniels blev trolovet 1689 den 8. december 2. adv, og viet 1. p. Epif. 1690 til Christen Christensen Skolemester i Helved.

1598, Udskiftning af jord fra Notmark - til Asserballe sogn.

Chr. Knudsen 12. side 117.

År 1598 fik byen Asserballe igen nogen gengift fra Notmark sogn for den jord hertug Hans til Sønderborg havde frataget de Asserballe boelsmænd og lagt til Gammelgaard, da han lod opbryde ved Naskeregaard 2 halvboel, som var Jep Kyds og Chresten Persen i Padholm, hvoraf præsten i Notmark fik årligen 4 skep byg og 6 skep havre, ligesom i Almsted, hvilket jordbogen på Sønderborg hus udviser, den bekom de Asserballe sognemænd i Almsted lyng mark eller Syndermark.

I Bondesholmmark i Hellewithmark fik de ligeledes for gengift som blev lagt til Gammelgaards kobler.

For mange år siden anordnede de Asserballe sogne mænd, at de årligen skal give præsten i Notmark 4 mark sølv for 6 skep Hofetedgrund, som en af dem fik brev på i Almstedmark og Hellewithmark af Peter Pisker og Jep Kyds opbrudte boet ved Naskersgaard. Således skrev præsten i Notmark år 1630.

Asserballe degn skal have en ager på Hellewithmark. På denne ager er smedens hus i Helved nu opbygget .

Chr. Knudsen 5. 78 .31 crevet 1865.

Noteringer om Notmark fra ældre tid.

Chr. Knudsen 14 . 5

“Knopholm” en junkergård lå i nærheden af Notmark. Denne gård, som en ridder ved navn Krop har ejet var omgivet af en grav. Den skal have stået på den del af bymarken, som senere tilhørte degnen. Man finder endnu murbrokker i jorden her.

“Klingbjergs boel“ skal engang i sin tid være flyttet op til det sted hvor den nu ligger. Tidligere lå den nede i byen, hvor den endnu har en toft.

“Det øde boel“ i Notmark har ligget ved skoledammen, på det sted hvor siden Hane Jørgensen Blads kådnersted lå. Det er nedlagt og her byggede købmand Peter Lassen en høkerforretning.

Skyldkorn fra boelammnd og kådnere i Notmark omkring 1840.

1. Peter Petersen på Klingbjerg, nu Thomas Møller	6 tdr. 5/8 skep byg.
2. Jørgen Peter Hees, syns og boelsmand, Ernst Jørgensen	6 tdr. 4,5/8 skep
3. Christen Hansen Danielsen, nu Peter Petersen	7 tdr. 3,17/32 skep byg
4. Peter Andresen, nu Cathrine Hansen født Blom	8 tdr. 11/32 skep. byg
kådner Hans Bleshoj nu Thorvald Petersen	3,5/16 skep. byg
kådner Christen Hansen Hess, nu Christian Jørgensen	3,5/16 skep. byg

Naskærsgård.

beliggende nordøst for Almsted findes på ældre kort en gård kaldet Pinegård, den skal have været en adelig gård ifølge landsregisteret 1565, da den indehaves af Reimer Sehested. Senere nævnes gården ikke i forbindelse med adelige slægter, men er kommet ind under Søbo, det senere Rumohrsgård, som en almindelig bondegård. Ved delingen 1593 mellem brødrene Detlev og Henrik Rumohr fik Henrik Naskersgård. En slægt Møller har haft gården siden - fra før 1690. Det tidligere voldsted spores endnu.

J.P.Trap . Danmark 10, -1967

Peter Kristian Iversen.

Efter litt. Fra Als og Sundeved 11. og Sønder jyske Årbøger 1897- 120.

Fynshav - Notmarkskov

I ældre tider kaldtes bebyggelsen der kun “i skoven“. Først efter at der var blevet ryddet en væsentlig del af skoven og der var kommet mere bebyggelse opstod byen Normarkskov. Aar 1690 berettes: Her er 16 fattige kaadnere eller husmænd der have en kaalhave, nogle har 1 skep Land andere 2 skepper land til deres huse.

De fleste er fattige fiskere og daglejere og hver giver 1 skep byg til præsten til St. Mortens dag, Ellers nyder jeg intet af dem, undtagen deres offer. Offeret på de tre store højtidsdage er ikke stort. Fattige indster sidder til huse i Notmarkskov, de søger til klæder og føde i andere lande Island, Grønland, England og Spanien.

Se nærmere: under” præstegaardens jorder”

Skovskiftet ved Kornbeok i Notmarkekov.